

BENĞİ

Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi
BENĞİ World Journal of Yörük-Türkmen Studies

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bengi>

ISSN: 2717-6584

Himaye-i Etfâl Cemiyeti'nin Sinop ve Nahiyelerindeki Şubeleşme Gayretleri ile Faaliyetleri (1921-1932)

*Branching Efforts And Activities of the Himaye-i Etfal Society in Sinop And Its
Districts (1921-1932)*

doi: 10.58646/bengi.1425432

Geliş/Received: 25 Ocak 2024

Kabul/Accepted: 8 Şubat 2024

Umut C. KARADOĞAN*

Özet

Himâye-i Etfâl Cemiyeti, Osmanlı Devleti'nde hizmet veren, devletin bekasının en kıymetli temsilcileri olan çocukları koruma altına alan bir kurum olmaktan öte ülkenin geleceği olan sözü geçen kişileri aklî ve fiziki açıdan sıhhatli, eğitilmiş, ahlâklı nesiller olarak yetiştirilmesi için de çaba sarf eden bir kurum olmuştur. Fakat zaman içerisinde Osmanlı Devleti'nin ve devamında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin yaşadığı siyasi, askeri ve iktisadi olumsuzluklar söz konusu bu kuruma olan maddi ve manevi ihtiyacın daha da derinleşmesine sebep olmuştur. Bu sebeple öncelikle şehit çocuklarına, ardından savaştan zarar gören malullerin, felâketzedelerin çocuklarına, bunun yanında hak ve ihtiyaç sahibi toplum bireylerinin bakmakla yükümlü olduğu ancak türlü sebeplerle bakmakta güçlük çektiği çocuklarla ilgilenmek üzere ülkenin değişik bölgelerinde şubeler açılarak faaliyetlerini yürütmesine karar verilmiştir. Günümüzdeki adıyla T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı çatısı altında Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak çalışan kurum, 30 Haziran 1921'de Ankara'da Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti olarak hizmet vermiştir. Cemiyet, amaçları çerçevesinde aşevleri, ana kucakları, ana bakım evleri, parasız banyolar açarken, dönem itibari ile ülkede sıklıkla görülen bebek ölümlerinin önüne geçebilmek için ziyaretçi hemşire

* **Sorumlu Yazar/Corresponding author:** Dr.Öğr. Üyesi, T.C. Sinop Üniversitesi, e-posta: umuttarih@hotmail.com, Orcid: 0000-0003-1197-5156.

Atf/Citation: Karadoğan, U.C. (2024). Himaye-i Etfâl Cemiyeti'nin Sinop ve Nahiyelerindeki Şubeleşme Gayretleri ile Faaliyetleri (1921-1932). BENĞİ Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi. 2024 (1), 87-111.

ve sıhhat rehberleri uygulamalarıyla anne-babalar için sağlık hizmeti ve eğitimi de sunmak suretiyle söz konusu ölümlerin ve salgınların önüne geçerek, nüfus artışına katkıda bulunmayı da hedeflemiştir. Ayrıca cemiyet, çocuklar için tiyatro, sinema, sofrta etkinlikleri düzenlemenin yanı sıra eğitim ve kültür hizmetleri de vermiştir. Çalışmamızda ise Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin Sinop şubesinin oluşum süreci ve faaliyetleri yerel ve ulusal basın çerçevesinde, resmî belgelerin ışığında aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Himâye-i Etfâl, Cemiyet, Sinop, Çocuk, İhtiyaç

Abstract

Himâye-i Etfâl Society is not only an institution that protects the children who serve in the Ottoman Empire and are the most valuable representatives of the survival of the state, but also strives to raise those who are the future of the country as mentally and physically healthy, educated and moral generations. It has become an institution. However, over time, the political, military and economic negativities experienced by the Ottoman Empire and the subsequent Republic of Turkey caused the material and moral need for this institution to deepen. For this reason, it was decided to open branches in different regions of the country and carry out its activities in order to firstly care for the children of martyrs, then the children of war-damaged disabled people and disaster victims, as well as the children that deserved and needy community members are obliged to take care of but have difficulty in caring for for various reasons. Today, Turkish Republic the institution, which worked as the General Directorate of Children's Services under the umbrella of the Ministry of Family and Social Services, continued to serve as the Turkish Himaye-i Etfal Society in Ankara on 30 June 1921. Within the scope of its aims, the society opened soup kitchens, mother's shelters, nursing homes and free bathrooms, and in order to prevent the infant deaths that were frequently seen in the country at the time, it also prevented these deaths and epidemics by providing parent health services and education through the practices of visiting nurses and health guides. It also aims to contribute to population growth by passing. In addition, the Society organized theatre, cinema and dinner events for children and also provided educational and cultural services. In our study, we will try to shed light on the formation process and activities of the Sinop branch of the Himâye-i Etfâl Society in the light of official documents within the framework of local and national press.

Key Words: Himâye-i Etfâl, Society, Sinop, Child, Needs.

Giriş

Osmanlı Devleti'nin ıslahat sürecinin başladığı yıllarda ülke içerisinde yaşadığı sosyal, siyasi ve iktisadi sıkıntıların bir neticesi olarak ortaya çıkan olumsuzluklardan birisi de kaybedilen savaşların ardından başlayan göç dalgaları, insanların barınma ile iâşe sorunları hatta korunmasız, kimsesiz kalan çocukların himaye edilmesi idi ki devletin söz konusu duruma ivedilikle kalıcı tedbirler almasına ihtiyaç vardı. Osmanlı Devleti'nde Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin kuruluşundan önce kimsesizler, şehit çocukları, bakıma muhtaç bireyler ve diğer çocuklar için vakıfların hizmet yaptığı bilinmektedir. Bununla birlikte sosyal esirgeme ve koruma hizmetlerinin daha çağdaş biçime dönüştürülmesi 1851 tarihinde çıkarılan "Eytam Nizamnamesi" ile gerçekleşmiştir. (BOA, A.MKT.MVL, 49.13.1-2; Çanlı, 2002: 93). Bu gelişmenin dışında Osmanlı Devlet bünyesinde koruma ve eğitim maksadıyla ilk Niş merkez olmak üzere (1861) ıslahhaneler açmışsa da bunlar daha çok sorunlu çocuklar üzerinde yoğunlaşmaya başlayınca, yerine ülke genelinde başta şehit çocuklarının himayesi ve ihtiyaçlarının karşılanması ardından da topluma kazandırılması noktasında faaliyet yürütebilmek için Darü'l-Eytamlar (Düstur 1. Tertip, Cilt: 1, 1289: 270-275; Namal, 2021: 938; As, 2020: 160-161) faaliyete geçirilmiştir.

1865 yılına gelindiğinde devletin ikbali olan gençlere yararlı bir zemin oluşturabilmek adına "genç kuşakların ve aynı zamanda okuma-yazma ile dini eğitimi alamayan toplumun iktisadi, sosyo-kültürel mana da dezavantajlı grupları" na eğitim verebilmek için "Cemiyeti Tedrisiye-i İslamiye" namıyla bir kurum faal hale getirilmiştir (Cemiyet-i İslamiye Salnamesi, 1332: 3-11). Bununla bağlantılı olarak Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi'nde "yetim ve fukara çocukların terbiyesiyle ilgili görevler belediyeye" verilmiştir (Düstur, Tertip 1, 2: 451). 1873 yılında açılan Darüşşafaka okulları da sözü geçen bu yetim, fukara, fakat dinen İslâm inancına iltisaklı çocukların talim, terbiye noktasında yetiştirilmesini hedeflemiş ve dönemin en kudretli eğitim kurumlarından birisi olmuştur (Cemiyeti Tedrisiye-i İslamiye Cemiyetinin Vezâifine Müsmir Nizamnamedir, 1332, 5; Namal, 2021: 938).

XIX. yüzyılın sonu XX. yüzyılın başında Osmanlı Devleti'nde öncelikle çocuklara ardından düşkünlere verilen sosyal ve sağlık hizmetleri savaş yılları müddetince yeterli olmamış ve nihayetinde dönemin iktidarı olan İttihat ve Terakki Fırkası muhtaç çocuklar ve onların anneleri için 14 Aralık 1909 tarihinde "Osmanlı Fakir Çocuklarına Yardım Cemiyeti Hayriyesi" ni kurarak sosyal bir açığı kapatmaya gayret etmiştir (BOA, MB. İ, 150.80.1; BOA, HH. İ, 206.47.1; BOA, İ. DÜİT, 116.32.1; BOA, MF. İBT, 289.13.1-4; Namal, 2021: 938; BOA, DH.İ. UM, 89.1.1-16). Balkanlar ve sonrasında çıkan I. Dünya Savaşı'nda yaşanan

kitlesel felaketlerin ardından ülke düşman işgaliyle mağduriyet oluşan bölgelerdeki kimsesiz, yoksul çocukların himayesi, barındırılması, eğitim-öğretimlerine devam ederek, bir meslek ya da sanat sahibi olmalarının yolunu açabilmesi adına 1914 yılından başlayarak Anadolu'nun farklı noktalarında konunun uzmanları çalışmalarına devam etmiştir (BOA, DH.EUM.THR, 105.37.1-2, 23.08.1328; BOA, DH.EUM.KADL, 4.18.1-12). Şehit ve muhtaç çocuklara yardım amacıyla faaliyet yürüten bir diğer sosyal kurum ise 20 Mayıs 1914'te kurulan Himâye-i Etfâl Şişli Hastanesi Cemiyeti'dir (BOA, ŞD., 43.14.1-21, 03). Dönemin iktidarı İttihat ve Terakki Fırkası tarafından Dâr'ül-Eytamlarda pek çok çocuğun barınma ve iâşe temini yapılmıştır (BOA, BEO, 4246.318376.1-9; Düstur, Tertib-i Sani, 1927: 426). Ancak taşralarda yer alan Darü'l-Eytamların fiziki, sosyal ve mali durumlarının Osmanlı Devleti'nin içerisinde olduğu savaş dönemi itibari ile hiç iç açıcı olmaması hasebiyle buralardaki muhtaç çocukların İstanbul'a getirilmesi hatta bazılarının eğitim maksadıyla Almanya'ya dahi gönderilmesi kararı da alınmıştır (BOA.MF.EYT. 10.120, ek-10-13; BOA.DH. İUM.EK 25.92.1-11, ek-5-7; İkdâm, 07 Temmuz 1337: 1; Kıranlar, 2013: 64-75).

Bunun dışında muhtaç çocuklar için maddi kaynaklar oluşturulmaya gayret edilmiş ve 1915 yılında "Evlâd-ı Şüheda Vergisi ve Pulu" çıkarılmış, Evlâd-ı Şüheda ve Malûlîn-i Guzât-ı Askeriye'ye destek babında kermesler düzenlenmiş, sergiler tertip edilmiştir (BOA, Y.PRK.HH, 31.20.1-2; BOA.BEO.4244.318252.1-3, 02.02.1332; BOA.BEO.4246.318376.1-9). Tüm bu gelişmelerin sonucunda da 6 Mart 1917 tarihinde "Sihhat-Ahlâk-İrfan" düsturu ile İstanbul'da Himâye-i Etfâl Cemiyeti kurulmuştur. (Sabah, 12 Mart 1333: 3; Acar, 2005: 11; Namal, 2021: 939; Okay, 1999: 15). Osmanlı Devleti'nin siyasi ve askeri anlamda sıkıntı zamanında ortaya çıkan sosyal sorunların çözümünde devlet kültürünün getirisi olarak Fukaraperver, Hilal-i Ahmer ve Müdafaa-i Milliye gibi sosyal destek cemiyetleri varlıklarını sürdürmüş, yetim, kimsesiz, muhtaç çocuklarla ve onların anneleriyle ilgilenme sorumluluğu Himâye-i Etfâl Cemiyeti'ne düşmüştür. Bu kurum yeniden tesis edilecek devletin bünyesinde de bu yapısıyla yer almıştır (Kıranlar, 2013: 64vd.). Sürecin devamında cemiyet bağışlarda kabul etmeye başlamış ve ilk yardımı "Osmanlı Anonim Şirketi" 500 lira bağışlayarak yaparken şahsi bağışçı olarak da Emanuel Karasso 800 lira ile öne çıkmıştır (Okay, 1999: 26).

Himaye-i Etfâl'in kuruluşunda kadınlar ilk aşamada önemli görevler üstlenmişlerdir. Cemiyetin teşekkülü sırasında da bu durum ihmal edilmez ve kadınlar, heyet üyelerinin tercihlerinde nizamname de dahi kendilerine yer bulmuşlardır. 24 Şubat 1334 (1918) Heyet-i Merkeziyesi'nde "Hanımlar Heyeti Talimatnamesi" kabul edilmiştir. Buna mukabil, 7 Teşrin-i

Sani 1336 (1920) tarihinden itibaren de hem kadınlar hem erkekler heyeti, koordinasyonun sağlanması, işlerin hızla yürütülmesi adına bir arada çalışma sorumluluğunu üstlenmişlerdir.

Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyetinin kuruluşundaki temel amaç ülkenin öncelikle savaşlar, afetler ile azalan demografisini yeniden yükseltmek ve devamında ülkenin istikbâli olan çocukların hak ettikleri yaşama kavuşmalarını temin etmektir. Bunun için ülke çocukların bakımları noktasında köylere, kazalara dahi doktorlar gönderilmiş, annelerin de sağlık sorunları ile ayrıca ilgilenilmiştir (Gürbüz Türk Çocuğu, 1926: 18-20).

Himâye-i Etfâl Cemiyeti kuruluş maksadı açısından değerlendirildiğinde Hilâl-i Ahmer Cemiyetine benzemekle birlikte nisa şubesine yönelik açılımı pek başarılı olmadığından 1920 tarihi itibari ile kaldırılmıştır. 30 Haziran 1921 tarihi itibari ile Ankara'da faaliyetlerine başlayan cemiyet, 5 Temmuz günü Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'nın uhdesinde amaç ve faaliyetlerini Türk kamuoyu ile de paylaşmıştır. (BCA.30.10.0.178.233.17.3-4. Dosya ek: 203, Sarıkaya, 2007: 331) Bu arada 26 Kasım 1921'de Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti, tüm kurumları ile yeniden teşkilatlanmak suretiyle amaç, niyet ve faaliyetleri bakımından sosyal hizmet anlayışıyla çocuklara ilişkin çeşitli yükümlülükler olarak değişen kanunlar, koşullar çerçevesinde kamu yararına faaliyet yürüten derneklerden sayılmıştır (BCA.30.18.1.1.4.39.3.1-2 ek-203-2, 26.11.1921; Ankara Himâye-i Etfâl Cemiyeti Nizamname-i Esasisi, 1337).

Bu gelişmeler yaşanırken, İstanbul'dan yaşanan işgale rağmen Anadolu'daki Himaye-i Etfal hareketine İstanbul'daki teşkilattan geçici de olsa bir destek gelmiştir. (Himaye-i Etfal Cemiyeti, 1339: 25). Ancak cemiyet yönetimi Ankara'da yapılan yönetim kurulu toplantısı neticesinde İstanbul'daki organizasyonla iş birliğini doğal olarak reddetmiştir (Kıranlar, 2013: 262). Fakat Millî Mücadelenin başarılı olmasından sonra Refet (Bele) Paşa'nın İstanbul'u işgalden kurtarmak için geldiği günlerde cemiyete yaptığı ziyaret aradaki sıkıntıları bir nebze de olsa hafifletmiştir. Yaşanan bu gelişme üzerine 18 Kasım 1922'de dönemin Himaye-i Etfâl Cemiyeti Katib-i Umumisi (Genel Sekreteri) Dr. Fuad Bey (Uskunay), yönetim kurulunda Ankara ve İstanbul'daki kurumların faaliyet maksatlarının ve sahalarının aynı olduğunu vurgulayarak daha başarılı olmak, hedefe ulaşabilmek hususunda bir olup beraber çalışmanın daha tesirli olacağını ifade eden bir konuşma yapmış, toplantıda alınan kararları da Ankara'ya mektupla bildirmiştir (Himaye-i Etfal Cemiyeti, "Rapor ve Bilanço", İstanbul, 1339: 29-31).

Millî Mücadele'nin başladığı ilk günlerden itibaren cephe gerisindeki çocuklar için sadece Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti değil, devrin askeri ve mülki erkanı da sorumluluk olarak mücadele vermiş ve sosyal açıdan toplumun her nüvesiyle bir arada kalmasına gayret etmişlerdir. Bu konuda en yoğun gayret sarf edenlerden birisi de 15. Kolordu komutanı Musa

Kazım Karabekir Paşa'dır. Kendisi komutanı olduğu birliğin sorumluluk sahasında, özellikle cephe gerisinde hemen hemen tüm yetim, kimsesiz veya öksüz çocukları himayesi altına alarak onları sağlıktan eğitime, bilgi birikiminden görgülerinin artırılmasına varıncaya kadar onları takip ederek örnek bir devlet adamlığı tavrı sergilemiştir (Karabekir, 2021: 20-28). Millî Mücadele sürecinin kısmen bitmesinden sonra muhtaç ve kimsesiz çocuklara yönelik olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin İcra vekilleri, 5 Aralık 1922 tarihi itibari ile "Dârü'l-Eytam Talimatnamesi" ni hazırlamış, kurumun idari sistemi, usul ve kaideleri belirlenmiştir (BCA. 30.18.1.1, 6.39.2.2). Bunun yanında Eytam İdaresi'nin düzenlenmesi hususunda kurum Almanya'dan Vasıf Bey isimli bir konu uzmanını davet ederek yabancı dillerden tercümesi yapılan yönetim, sistem, karar ve uygulamalara yönelik envanterin incelemesini yaptırmış, söz konusu hususların cemiyete uyarlanması noktasında şahsın bilgisine, tecrübesine müracaat etmiştir (Sinop, 17 Temmuz 1924: 1).

Bu tarihlerde cemiyet içinde faaliyetlerde bulunanlar arasında Himaye-i Etfâl Cemiyeti'nin üyelerinden ve Türkiye'nin ilk kadın hekimlerinden birisi olan Dr. Safiye Ali Krekeler'de bulunmaktadır. (Karadoğan, 2022: 45 vd.) 17 Temmuz 1924 tarihli Sinop gazetesinin verdiği habere göre ilk olarak Londra'da tertip edilecek uluslararası bir kongreye (Sinop, 17 Temmuz 1924: 1) ardından da 8-11 Ekim 1924 tarihinde Viyana'da tertip edilen "Etfale Muavenet Beynelmilel İttihadı" adı altında bir başka kongreye Türkiye Himaye-i Etfâl Cemiyeti'nin başkanı Muallim Dr. Besim Ömer Paşa (Akalm) ile katılmıştır. Konferansta her iki temsilci de söz almak sureti ile gerek cemiyete gerek Anadolu'daki çocukların mevcut hâllerine ilişkin bilgi paylaşımında bulunmuşlardır (Besim, 1925: 3vd.; Hilal-i Ahmer Mecmuası, 1924: 180-208).

Millî Mücadele sonrasında faaliyetlerini sürdüren benzer nitelikli diğer bir kuruluş olan Darü'l-Eytam adlı kuruluş ise 1926 yılına değin muhtaç, kimsesiz çocuklara on üç yaşına kadar sosyal ve maddi anlamda her türlü desteği sunmuştur (Tevhid-i Efkâr, 5 Kanun-i Sani 1922: 1). Yine nizamnameye göre oyun alanları yapmak, çalışan anne ve babalar için gündüz bakımevleri kurmak, yatılı okul, hastane, sanatoryum inşa etmek, muhtaç durumdaki hasta çocukların tedaviye ulaşmalarını temin etmek, engelli çocukların kısmî bakım hizmetlerini görmek, muhtarlıklar kanalıyla tespit edilmiş muhtaç durumdaki ailelerin eğitim gören çocuklarının kısmî yemek ihtiyaçlarını karşılamak, yeni doğanlar için kısmî sağlık hizmetleri sunmak, konuya ilişkin yayınlar yapmak kurumun görevleri arasında sayılmıştır. (Okay, 1999: 72-88). 1927 yılındaki kurumun İstanbul Merkez Heyeti'nin yıllık raporlarına göre Türkiye'de 322 adet Himâye-i Etfâl Cemiyeti şubesi mevcutken, ülke dışında da 32 adet merkezin

bulunduğu tespit edilmiştir (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Heyet-i Merkeziyesi Salnamesi, 1927: 138).

Cumhuriyet'in ilanının ardından kurulan tüm Hükûmetiler, mezkûr cemiyetinin düzenlediği tüm kongre ve balo ve eğlencelere söz konusu şubeler katılım sağlamış, maddi anlamda destek de vermişlerdir. Yine devletin kuruluşunun ilk on beş yılı içerisinde mevcut Hükûmetiler cemiyete zaman zaman pozitif ayrımcılık anlamında istisnalarda sağlamışlardır. 1935 yılına gelindiğinde cemiyetin adı Atatürk tarafından "Çocuk Esirgeme Kurumu" olarak değiştirilirken, (Albayrak, "1988: 32-33) 26 Kasım 1937 tarihinde Bakanlar Kurulu'nun 1223 sayılı kararı ile kurum, "kamu yararına çalışan dernek" statüsü kazanmıştır (BCA.30.18.1.1.4.39.3.1-2; BCA.30.18.1.2.54.7.1).

1. Sinop Himaye-i Etfâl'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri

Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin faaliyet gösterdiği şehirlerden birisi olan Sinop'ta Cumhuriyet öncesinde bu işlevi esasen Darü'l-Eytam yerine getirmektedir. Zira Darül Eytam'ın Sinop'ta faal hâle gelmesi aslında 1915 senesine rastlamaktadır. Ancak isim olarak Himaye-i Etfâl adı 1917 senesinde resmiyet kazanmıştır (BCA.490.1.0.0. 595.56.6.1.2. Ek Dosya: 3. Büro). İstanbul'daki Himaye-i Etfâl Cemiyeti işgal altında ve gayr-i nizami şartlarda varlığını devam ettirmeye çalışırken, Ankara'da benzer isimle faaliyetlerini yürütmeye başlayan Türkiye Himaye-i Etfâl Cemiyeti, Anadolu genelinde 1921 yılından itibaren şubeleşme faaliyetlerine de hız vermiştir (Sarıkaya, 2007: 328).

Bu minvalde 4-14 Ağustos 1922 tarihli Sinop Gazetelerinde yer alan haberlere göre Himaye-i Etfâl Cemiyeti açısından da bir ilk olma niteliğinde oldukça önemli bir girişim olarak Ayancık Şubesi, Sinop'da Dr. Bahaeddin Bey'in nezaretinde Şükrüzade Ali, Şükrüzade Mithat, Şirket Müdürü Avni ve Çaylızade Ali Beyler tarafından kurulmak suretiyle faaliyetlerine başlarken, bunu Gerze nahiyesi Himaye-i Etfal Şubesi Asım Efendizade başkanlığındaki Hacı Alizade Kasım, Mızraklıoğlu Hasan, Delibekiroğlu Rıza takip etmiştir. Ardından Yeni Cuma (Dikmen) Nahiye Meclis üyesi Abdullah Efendi'nin başkanlığındaki Cinoğlu Ömer Köseoğlu Mehmed, Hatipoğlu Mahmud, Kara İmamoğlu Mustafa Ağalardan oluşan heyet gelmiştir (Kanbur, 2012: 289). Ayancık nahiyesi cemiyetin maksatlarını gerçekleştirmek noktasında yüksek salahiyet alarak 18-20 Eylül tarihleri itibari ile hasılatı şehit çocukları ve ailelerine bağışlanmak üzere bir panayır tertip etmiştir (Kanbur, 2012: 405).

Ayancık ve Yeni Cuma (Dikmen) Himaye-i Etfâl Cemiyetlerinin faaliyetlerini müteakiben 8-11-15-22-25 Aralık 1924 tarihinde yayınlanan Sinop gazetesinin verdiği habere göre de Sinop Himaye-i Etfâl Cemiyeti'nin kuruluş çalışmaları başlamış, üyeliklere kayıtlar şu

şekilde yapılmıştır: İlk üye Vali Nizamettin (Atakur) Bey'dir. Bu isimlerle birlikte cemiyetin kuruluşunda yer alan diğer isimler şunlardır:

Askere Alma Şubesi Sinop Reisi Mehmed Nuri, Muhasebeci Mehmed Latif, Belediye Reisi Remzi, Vilayet Jandarma Komutanı Ali Rıza, Jandarma Mıntıkası Müfettişi Miralay Refet, Jandarma Merkez Bölük Komutanı Akif, Jandarma Merkez Takım Komutanı İrfan, Karasu Merkez Komutanı Şemseddin, Ahz-1 Askeri Şubesi Hesap Memuru Zihni, Sıhhiye Müdürü Ali, Sıhhiye ve Muaveneti İctimaiye Vekaleti Müdürlüğünden Dr. Selahaddin, Hastane Sertabibi Dr. Şerafeddin, Tahfizhane tabibi Dr. Raif, Sahil Sıhhiye Memuru Mustafa Atıfı, Hastane Eczacısı Rasim Beyler ile Hastane Kâtibi Abidin, Sıhhiye Kâtibi Mehmed Şakir Efendiler, Diş Hekimi Hakkı Bey, Sıhhiye Memurları Derviş ve İsmail Beyler, Orta Mektep Müdürü Bakî Hafız Bey, Ali Nazifi Efendi, Muallimlerinden Murad, Nabi, Kısmi İptidai Baş Muallimi Seyyid, Orta Mektep Muallimlerinden İdris Galip, Mehmed İhsan, Hüseyin Saadet, Tevfik Beyler, Orta Mektep İptidai Muallimlerinden Hacı Adem Pertev, Hüseyin Avni Beyler, Orta Mektep Kâtibi Abdülaziz, Maarif Katip Vekili İsmail, Tedrisat-1 Meclis Kâtibi Hayri Beyler ile Orta mektep İptidai Talebelerinden Tarık Şerafeddin Efendi, Halil Efendizade, Cinayet-i Mu'ddeî Umumisi Mithad Bey, Mahkeme-i Asliye Memuru Sadri, Mahkeme-i Maliye Başkâtibi Hamdi Selahaddin, Mahkeme-i Asliye Başkatip Muavini Mahir, Mahkeme Zabıt Kâtibi İbrahim Hami, Vasfî, Ali Haydar, Hidayet, Sadık, Halil Rıfat, Ali Galip, Mustafa Haydar Beyler ile Mahkeme üyelerinden Mahmud Celaleddin, Ali Rıza, Beyler ile Mahkeme-i Aza-i Mülazımı Azad ve Cemil Efendiler, Müstentak (Sorgu Memuru) Nazif Efendi, İcra Memuru Abdülvahid Efendi, Muhami Hakkı Hami Beyin refikası hanımefendi, Liman Reisi Mustafa Hilmi Bey, Cumhuriyet Halk Fırkası Reisi Akif Bey, Eminbeyzade Zeki Efendi, Zeytinlizade Abdullah Efendi, CHF üyelerinden Hacı Emir, Rasim, Şükrü, Kemâl, İsmail Hakkı, Rıfkı Efendiler ile Tahfizhane Amiri Kemal Bey, Makinecisi Ahmed Hamdi, Başkâtibi Ahmed, Katipleri Hüseyin Avni ve Kasım Efendiler, Belediye Meclis üyelerinden Hacı Evrenzade İzzed, Dizdarzade Hakkı, Tahmazzade Ali Vehbi Efendiler ve Meclis İdare Vilayet üyeleri İzzed, Hakkı Hami, Mehmed Beyler, Belediye Kâtibi Hacı Behçet, Belediye Sandık Amiri Emir, Belediye Müfettişi Asaf, Belediye tahsildarı Mehmed, Belediye Kondüktörü Tahir, Belediye Çavuşları İsmail ve Mustafa Beyler ile Belediye Otacısı Emir Ağa, İskan Müdürü Ali Haydar Beyler ile Orman Başmüdürü Şükrü, Muhasebe-i Hususiye Müdürü Hüseyin Hami, Muhasebe-i Hususiye Reisi Zühtü Beyler, Muhasebe-i Hususiye Kâtibi Cemal Efendi, Muhasebe-i Hususiye Tahsildarı Rasit Efendi, Nüfus Müdür Mehmed Fikri, Nüfus Dairesi Başkanı Sadeddin Efendi, Nüfus Dairesi Kâtibi Mustafa Necip Efendi, Nafia Ser Mühendisi

Emin, Tarik-i Umumiye Mühendisi Mehmed Muhib, Tarik-i Hususiye Mühendisi Rauf ile Rıza Efendiler, Tarik-i Umumiye Kondüktörü Salih ve Hüseyin Hüsnü ile Seryo Efendiler, Hapishane Umumi Sergardiyanı İsmail Hakkı, Birinci Sınıf Gardiyanı Ali, Muhiddin, Abacıoğlu Osman Efendiler ile Hapishane-i Umumi Gardiyanları Hafız Mehmed, Boyabatlı Bekir, Alibeyzade Ahmed, İdris Çavuş, Sinoplu İbrahim ve Sinoplu Halil Çavuş, Oflu İbrahim Efendiler, Ziraat Bankası Muhasebecisi İbrahim, Evrak Memuru İsmail Beyler, esnaf ve tüccar grubundan Hafız Şaban, Enabil Kaptan, Kavizade Tahir, Kavizade Abdi, Kunduracı Mahmud Hüdabi ve Kunduracı Derviş, Acente Hüseyin, Ahmed Hacızade, Efendiler, İzzed Efendi damadı Halil, Parmaksızade Mustafa, Parmaksızade Ali Beyler, Mert Lokantası sahibi Şükrü Efendi, Muhami Sinop İl Meclisi Kâtibi Mahir Efendi, Boyabatlı sabık Heyet ve CHF Sinop Milletvekili Recep Zühtü (Soyak) Bey cemiyetin diğer üyeliklere getirilmişlerdir (Sinop, 8 Kanun-i Evvel 1340, s.1; Sinop, 11 Kanun-i Evvel 1340, s.1; Sinop, 15 Kanun-i Evvel 1340, 2; Sinop, 22 Kanun-i Evvel 1340, 1; Sinop, 25 Kanun-i Evvel 1340: 1).

Bu üyelerin cemiyet içerisinde ferdan ferda faaliyet alanları ifade edilmemişse de dönemin sosyal ve iktisadi hayatı içerisinde tercih edildikleri meslek zümrelerinden de anlaşılacağı üzere hukuki, sıhhi, sosyal, eğitim ve mali anlamda kuruma ihtiyaç hasıl olduğunda doğrudan müdahil olabilecek kişiler arasından tercih edilmiştir. Türkiye Himaye-i Etfâl'in kuruluş felsefesi, Sinop şubesine de aktarılmış ve cemiyetin maksadı; "...Hürriyet ve istiklâl cidalinin mevalidi olan Anadolu'da hemen her şeyin yeniden tesis edilmesi zarureti düşünüldüğünde, cemiyet Anadolu şehitlerinin yetimlerini sahiplenip bakmayı taahhüt etmektedir..." (Himaye-i Etfal Cemiyeti, 1339: 58) biçiminde özetlenmiştir. Söz konusu ifadeden de anlaşılacağı üzere Himaye-i Etfâl Cemiyeti aslında bir merkezden yönetilmiştir.

Türkiye Himaye-i Etfâl Cemiyeti tek merkezden idare edilse de yine de şehir merkezlerindeki şubelerinde yöneticileri tarafından inisiyatif aldığı da anlaşılmiştir. Bu ifadeden hareketle Sinop şubesi yetkililerinin 1924 yılının Aralık ayından başlayarak cemiyet adına bağış toplama faaliyetleri yürüttükleri de tespit edilmiştir. Sinop Himaye-i Etfâl Cemiyeti yönetimi şehir içerisindeki faaliyetlerini gerek üyelerine gerekse bağışçılara ve kamuoyuna duyurabilmek maksadıyla zaman zaman basın yoluyla halka da paylaşmıştır. Buna emsal olarak Hapishane Tabibi Şerafeddin Bey'den 300, Liman Reisi Mustafa Bey'den 200, Peşmafzade Mahmud Efendi'den 250 kuruş tahsilat yapıldığı, (Sinop, 11 Kanun-i Evvel 1340: 1) ardından Enabil Kaptanın 500, oğulları Necdet ve Hami Beyler 400 er kuruş (Sinop, 22 Kanun-i Evvel 1340: 1), Sıhhiye Müdürü Ali Bey'in 300 kuruş (Sinop, 29 Kanun-i Evvel 1340: 1), Sinop Halk Fırkası Reisi Arif Bey'in 500 kuruş (Sinop, 19 Kanun-i Sani 1341: 1) bağışta buldukları

gazete vasıtasıyla bildirilmiştir. Buna mukabil bağışların haricinde bazı cemiyet üyelerinin bir lira olan aidatlarını zamanında vermeleri hususunda Sinop gazetesi vasıtası ile ikaz edildikleri de tespit edilmiştir (Sinop, 29 Kanun-i Evvel 1340: 1).

5 Şubat 1925 tarihinde cemiyet, şehit, kimsesiz ve bakıma muhtaç çocuklara nakdi ve aynı yardım sağlayabilmek için Sinop Türk Ocağı'nda erkeklere, orta mektepte hanımlara mahsus müsamere tertip etmek suretiyle bağış toplamıştır (Sinop, 5 Şubat 1925: 1). Bu toplantıda erkeklerden 5850, kadınlardan 4400 kuruş nakdî bağış toplanmıştır. Türk Ocağı ve orta mektepte tertiplenen müsamerede Türk Ocağı Musiki Heyeti bir konser verirken, Orta Mektepte hanımlara mahsus kermesin organizasyonu için İlk Kız Mektebi başmuallimi Bedriye ve Refika hanımların 15 günü aşkın mesai harcadıkları da tespit edilmiştir. Aynı toplantı içerisinde Sinop Merkez şubeye Evkaf (Vakıflar) Müdürü Ali Efendi, Hacıkara Mehmedzade Muhammed, Ziraat Memuru Muhtar Efendi, Rüşumat Merkez Memuru Arif, Rüşumat Başkâtibi Mehmed, Rüşumat Muayene Memuru Hüseyin Efendiler, Kırtasiyecisi Sürmeneli Hafız, Kulumoğlu Mehmed Ağa, Manifaturacı Hacı Mehmed, Emirağazade Hacı Hüseyin, Yemenici Hacı Hüseyinzade Hasan Usta, Posta ve Telgraf Memuru Ahmed Satvet Bey, İlk Kız Mektebi başmuallimi Bedriye Sabiha ve Rahime Hanımların üyelik kayıtları da yapılmıştır (Sinop, 9 Şubat 1925: 1).

Cemiyetin Sinop şubesi gönüllüleri nizamnamenin esasları doğrultusunda hızla faaliyetlerine başlamış, ilk olarak bakıma muhtaç, kimsesiz ve şehit çocuklarına verilmek üzere 90 çift sandal ayakkabı yaptırmayı planlanmış, ihtiyacı karşılamak adına yapılması istenen ayakkabıların birer numunelerinin de bu talep doğrultusunda köşkerler tarafından şubeye getirmeleri istenmiştir (Sinop, 12 Şubat 1925: 1). Yaşanan bu gelişme de göstermektedir ki cemiyetin maksadı doğrultusunda halkın ve esnafın yardımına zaman zaman müracaat edildiği tespit edilmiştir. Cemiyet sadece nakdî ve aynî yardımda bulunmamış aynı zamanda çocuğun beslenmesi, emzirilmesi, annelerin çocuk bakımı hususunda eğitilmesi, süt çocuğunun büyütülme şartları, çocuğa ait sicil defteri oluşturulması, fiziki sağlığı, çocuk hastalanmadan alınması gereken tedbirler ile mevsime uygun olarak tercih edilmesi gereken kıyafetleri hakkında gazetelere mülakatlar verilmiş, konferanslar yapılmış hatta çocuk hastalıkları, parazitler hususunda tafsilâtli bilgiler de sunulmuştur. Mezkûr konular hakkında Sinop Himaye-i Etfâl tarafından on iki bin adet kitap neşredildiyse de yeterli olmamış, bir ve iki numaralı kitaplardan üçüncü baskı dahi yapılmıştır (Sinop, 9 Nisan 1925: 2).

Bunun haricinde cemiyet kendisine maddî desteği devletin verdiği yetki çerçevesinde toplayabildiği zekât, fitre, kurban derilerinden elde edilen geliri Tayyare, Hilal-i Ahmer gibi

topluma faydalı diğer cemiyetlerle paylaşarak kullandığı gibi (BCA. 51.0.0.0.2.6.20.1) cemiyet adına piyangolar düzenleyerek kuruma ek gelir sağlama yoluna gitmiştir. Bu piyangolardan birisi Nisan 1925 yılı itibari ile Hastane Kâtibi Abidin Efendinin cemiyete bağışladığı kıymetli bir para koleksiyonunun 34 numaralı bilet sahibi Debbağ Fikri Ağa adlı şahsın 34 numaralı biletine isabet etmesidir ki piyangodan toplanan 5875 kuruş hasılat da kurumun yıllık bilançosuna dahil edilmiştir (Sinop, 16 Nisan 1925: 1).

Sinop Himaye-i Etfâl Cemiyeti'nin 1925 yılı faaliyetleri bunlarla sınırlı kalmamış, gönüllü ve cemiyet üyelerinin bağışlarıyla fakir ve yetim 100 çocuğa bayramlık kıyafet, ayakkabı ve çorapları temin edilmiş, 200 çocuğun babalarına 50 şer lira “mükafat-ı nakdiye” adıyla nakdi destek verilirken, bir fakir çocuk parasız Samsun Darü'l-Eytam'a kaydedilmiş, bir çocuk da yine bedelsiz cemiyetin himayesinde sahibi olduğu hastalığın tedavi maksadıyla hastaneye yatırılmıştır. Ayrıca köylere varıncaya kadar “Çocukları Büyütme İlmihalleri” bastırılıp dağıtılmıştır. Bunun yanı sıra özellikle 23 Nisan'da kutlanan “Millî Bayram” aynı zamanda 1924 yılından itibaren cemiyet içinde “Rozet Günü” olarak addedildiğinden mümkün mertebe Sinop'taki tüm çocukların yakalarına cemiyetin bastırıldığı rozetlerin takılması için gayret sarf edilmesi tüm ahaliden talep edilmiştir (Sinop, 13 Nisan 1925: 1; Hakimiyet-i Milliye, 23 Nisan 1924: 1; Cumhuriyet, 7 Mayıs 1924: 3). Söz konusu durumda göstermektedir ki cemiyet faaliyetlerini belirli gün ve haftalar üzerinden de organize etmektedir.

Sinop gazetesinin verdiği habere göre 1925 yılında Ankara'da bir Darü'l-Eytam açılması için geçen sene kongrede katılımcılar tarafından yapılan tavsiyenin yerine getirilmesi hususunda isteksizlik baş gösterince, 15 Mart'ta bu sefer olağanüstü bir kongre daha tertip edilmiş ve burada alınan kararın hayata geçirilerek 3 ile 7 yaşına kadar şehit çocuklarının yetişeceği “Şefkat evi ve Ana kucacı”nın Keçiören'de (Ankara) Millî Emlak'tan alınan ve tadilatı yapılan bina ile faaliyete geçirilebilmesi adına 1925 yılı tahsisatının merkeze ve oradan da şubelere ulaşması da istenmiştir. Tahsisata ek olarak Gazi Mustafa Kemal Paşa'dan 2000 lira, üyelerden 500 lira daha tahsilat yapılmak suretiyle Ankara Hacı Musa Mahallesinde 30 yataklı bir bakımevi de açılmıştır (Sinop, 9 Nisan 1925: 2). Türkiye'de süt çağındaki bebeklerin bakımının yanında bebek ölümlerinin de sıklığı cemiyeti söz konusu sorunla ilgili tedbirler almaya zorlamıştır. Bu tedbirlerden birisi bakımevlerinin sayılarını artırmak bir diğeri de anne-çocuk sağlığı merkezleri kurmaktır. Bu merkezlerde çocukların hijyeni, bebek bakımına yönelik mevsimsel sağlık tedbirleri (giydirilme, salgın hastalıklar, banyo yaptırılması vb.) Bu türden hizmetlerin daha etkin biçimde öğretilmesi adına da birtakım girişimler olmuş, hatta Anne-çocuk sağlık merkezleri için Amerika Birleşik Devletleri'nden getirilen dört adet filmin

Kastamonu, Ankara, Adana, Konya ve İzmir'de gösterimi yapılmış fakat filmler toplum içerisinde pek istenilen etkiyi uyandırmamıştır. Tüm bunlar yaşanırken dönemin Sinop Himaye-i Etfâl Cemiyeti yönetimi, yürüttüğü faaliyetlerin üç yıl içerisinde Türkiye genelinde daha tesirli bir hale geleceğini de zaman zaman yerel basına verilen demeçlerde ifade etmiştir (Sinop, 16 Nisan 1925: 1). Konuyla alakalı olarak yıllık raporlarında cemiyet yönetimi toplamda 545 çocuğun himaye edildiği ve bunların 241'ni Darü'l-Eytam'a, 1'ini Darü'l-Muallimat'a, 17'sini ziraat mektebine, 11'ni sınai mektebine verildiğini, 13'nün de zanaatkâr yanına çırak yapılmak suretiyle hayatlarını kendilerinin kazanmalarına imkân verildiğini yazmışlardır (Sinop, 16 Nisan 1925: 1; Sinop, 27 Nisan 1925: 1).

Himaye-i Etfâl Cemiyeti'nin kuruluş felsefesinin “çocuk” olması mevcut yönetimi ülkenin geleceği nesiller hakkında da içtimai birtakım faaliyetlerde bulunmaya da adeta mecbur bırakmıştır. Dağılan bir devletin ardından kurulan yeni ülkenin ayakları üzerinde ancak iyi yetiştirilmiş nesillerle durabileceğinin farkında olan devletin hemen her kurumundaki dönemin idarecileri çocuk ve gençlere yönelik türlü çabanın içerisindeyken Himaye-i Etfâl yöneticileri de Millî istiklâlimizin ve ulusal egemenliğimizin temsilcisi TBMM'nin açılış günü olan 23 Nisan gününü, ülkenin istikbâli olan çocuklara ait bir gün olarak kutlamak adına kurum bünyesinde “Çocuk Günü” ilan etmiştir. Merkezi cemiyetin aldığı karar doğrultusunda yardıma muhtaç ve şüheda çocuklarına milletin de topyekûn destek verebilmesi ve günün anlam ile önemini idrak edilebilmesine binaen “çocuklar rozeti” yaptırılarak halkın beğenisine sunmuş, satın alınarak cemiyete gelir temin edilmesi amaçlanmıştır (Sinop, 1925: 2; Özçelik, 2011, 268-269; BCA.180.9.0.0.103.502.11.2-4.5 BCA.180.9.0.0.103.503.10.2-3). 23 Nisan gününe kadar cemiyet yaptırdığı rozetlerden 6000 kuruş gelir elde etmiştir (Sinop, 23 Nisan 1925: 1). Bu durum aslında günümüzde kutlana gelen “Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı”nın başlangıcı hakkında bilgi sahibi olmamızı da sağlamaktadır.

Cemiyetin Sinop'ta şubesinin açılmasıyla beraber geçen 3 yıl içerisinde halk kuruma sahip çıkmış ve himaye altındaki çocuklara 447 takım elbise, 517 çift ayakkabı, 285 çift çorap, 314 kat çamaşır, 75 mintan, 60 fanila, 6 palto, 33 entari, 15 kalpak, 339 metre Amerikan bezi, 303 metre pazen, 52 metre elbiselik kumaş, kundak takımları, mendil, yelek, pantolon hibe ederken, sağlık anlamında ilk yıl 327 çocuk, ikinci yıl 2834 ve üçüncü yıl ise 5266 çocuğa “evde doktor” hizmeti sunmak gibi günümüzde dahi oldukça zor bir hizmeti daha o günlerde çağdaş bir anlayışla halkın beğenisine sunmayı başarmıştır (Sinop, 27 Nisan 1925: 1). Yaşanan gelişme Cumhuriyet'in ilk yıllarında salgın hastalıklarla mücadele noktasında ne denli yoğun bir mücadeleye girildiğini gözler önüne sermektedir.

15 Haziran 1925 cuma gününe gelindiğinde Himaye-i Etfâl Cemiyeti'nin merkez heyetinde boş olan 4 üyelik için Sinop Belediyesinin iradesinde seçimle göreve getirilmişlerdir (Sinop, 15 Haziran 1925: 1).

Ülke genelinde ve Sinop özelinde yaşanan bu seçimler neticesinde toplum yararına faaliyet yürüten mezkûr kurumların tüzel kişiliklerinden veya yönetim kademesinin tercihi sonrasında ileride oluşabilecek sorunların önüne geçebilmek adına 1925 yılının ortalarına doğru İsmet Paşa (İnönü) Hükûmeti, Himaye-i Etfâl merkez ve şubelerine gönderdiği yazıda söz konusu toplum yararına iş gören kurum, kuruluş ve cemiyetlerin yönetim kademesine gelmesi istenen adaylarının buldukları yerdeki genel kurullarının oluşturulmasından önce mutlaka parti merkezine konu, aday ve seçim hususlarında 15 gün öncesinden teferruatlı bilgi vermeleri ve bu sayede seçimler sırasında ve sonrasında ortaya çıkacak tayin ile görevlendirme gecikmelerinin önünün alınması hususunda yetkilileri ikaz etmiştir (BCA. 490.1.0.0.1.3.4.1). Bu ifadelerden de anlaşılmaktadır ki dönemin CHF yönetimi toplumsal faaliyet yürüten kurumların dahi işleyiş biçimlerine, yönetim tercihlerine müdahale edebilmiştir.

Cumhuriyet'in tüm kurum ve kuruluşları ile topluma hizmet noktasında birleştiği bir zaman diliminde Himaye-i Etfâl Cemiyeti merkezde bir "Çocuk Sarayı" inşa ettirmiş ve 3 Mart 1927 Perşembe günü açılışına Başbakan İsmet Paşa (İnönü) davet edilmiştir. İsmet Paşa çocuk sarayının açılışında yaptığı konuşma da "Millî faaliyetlerin en kıymetlilerinden birini yerine getiren cemiyetin toplumun en fazla ihtiyaç duyduğu hizmetlerden birini yerine getirmek suretiyle bir yarayı kapattığını, ırkımızın hususi bir feyz-i kemâl ile istifade olunursa bu feyz az zamanda milletimiz için medar-ı şevket, medar-ı kuvvet olur. Memlekette çocuk bakımı üzerinden fikri bir inkılap vücuda getirmek lazımdır. Himaye-i Etfâl toplumun çocuk ve çocuk sıhhati, bakımı hususunda mütemadiyen telkin, irşad, fikir ve intibah husule getirebilecek kabiliyet ve kudrete sahiptir..." sözleri ile hem kurumun toplum yararına yaptığı hizmetlerin gerekliliğinden hem de toplum olarak nesillerin yetişmesi noktasında milletin üzerine düşen sorumlulukların önemine değinmiştir. Himaye-i Etfâl başkanı Fuad Bey (Uskunay) cemiyetin 20 lira ile işe başladığını 1927 yılına gelindiğinde birikimlerinin 500 bin lirayı aştığını, şehir ve kasabalarda 305 şubeye ulaştıklarını ifade etmiştir. (Sinop, 10 Mart 1927: 1).

Tüm bu gelişmeler yaşanırken Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati'nin 17 Nisan 1927 yılında çıkarılan 8249/50 numaralı Tahrirat-ı Umumiyye suretine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış zamanı olan "23 Nisan"ın Himaye-i Etfâl Cemiyeti tarafından resmiyette "çocuk günü" olarak kutlanmasının yolunu açmış ve günün önem ve anlamına binaen çocukların hakları hususunda hafta boyunca faaliyetlerde bulunulması, yapılacak tüm

müsamere, eğlence ve merasimlere talebelerin mümkün mertebe yoğun katılım göstermelerinin gerekliliği üzerinde durmuştur (Sarıkaya, 2009: 467-470; BCA. 190.9.0.0.6.38.3.2-14).

Himaye-i Etfâl Cemiyeti Merkezi Umumiyyesi 23 Nisan münasebeti ile ülke geneline ulaştırılmak üzere ilk defa bir beyanname yayınlamış ve burada devletimizin kuruluşuyla birlikte ilan ettiği ilk bayramın “Çocuk Günü” olduğu üzerinde durmuş, günün anlam ve önemine ilişkin olarak Anadolu halkının şehit çocukları başta olmak üzere yetim, bakıma muhtaç yavruların himayesi, hijyeni ve bakılması hususunda gereğinin yapıldığı ve yapılmaya devam edeceğini ifade etmiştir (Sinop, 5 Nisan 1927: 1).

Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti olağan ve olağanüstü kongrelerini 1921 yılı Nizamnamesi'ne göre her yılın ocak ayında, 1927 yılı nizamnamesine göre de her yılın ilk etapta Mart ardından Mayıs aylarında tertiplemiştir. 6 Mayıs 1927 tarihinde toplanan cemiyetin genel kurulunda TBMM Başkanı Kazım Paşa (Özalp), genel merkezin raporunu dinlemiş, ardından raporu meclisin denetleme kuruluna havale etmiştir. Meclis Denetleme Kurulu 8 Mayıs'ta toplanması planlanan olağan kongrede Gazi Paşa, İsmet (İnönü), Fevzi (Çakmak), Kazım Karabekir paşalara gereken açıklamaların yapılması kararı verilmiştir (Sinop, 5 Mayıs 1927: 1; Sinop, 9 Mayıs 1927: 1; Ankara Himâye-i Etfâl Cemiyeti Nizamname-i Esasisi, 1337: 23; Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti Nizamname-i Esasisi, 1927: 9). Bununla birlikte 1927 yılı Nizamnamesinin 61. maddesinde yer alan “23 Nisan, cemiyetin çocuk günüdür. Çocuğa yönelik hususların tespiti, tavrı ve neşri bugün azami derecede icra ve çocuk bayramları tertip edilmek suretiyle muhitin nazarı dikkati çocuğa tevcih edilir. 23 Nisan ve 29 Ekim günlerinde Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti menfaatine rozet tevzi olunur”. (Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti Nizamname-i Esasisi, 1927: 24) ifadesi de cemiyetin amaç ve faaliyetleri hakkında açık bir bilgilendirme niteliğindedir.

Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti Sinop Şubesi'nin olağan veya olağanüstü kongre tarihlerinin ise farklı zaman dilimlerinde yapıldığı tespit edilmiştir. Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti Sinop Şubesi 1927 yılının ilk kongresini 8 Mayıs gününde yapmış ve adı geçen kongrede idare heyetinde yeni görevlendirmeler yapılırken yeni üyeler de seçilmiştir. İdare Heyetinin yeni üyeleri; Muallim Naşide Hanım, Sıhhiye Müdürü Dr. Şerafettin, Dr. Kemal, Sıhhiye Kâtibi Şakir, Parmaksızzade İsmail, Dizdarzade Kemal Beyler olurken, Cemiyet başkanlığına Sıhhiye Müdürü Dr. Zahid, ikinci başkanlığa Dr. Şerafettin, Muhasipliğe Dr. Kemal, Veznedarlığa Parmaksızzade İsmail, Katipliğe Şakir Beyler getirilmiştir. (Sinop, 12 Mayıs 1927: 1; Sinop, 16 Mayıs 1927: 1).

Himaye-i Etfâl Cemiyeti'nin Genel Merkezi'nde kuruma olan aidiyeti artırmak ve biraz daha nitelik kazandırabilmek adına "Marş" yazdırma girişimine gidilmiş, bunun için müsabaka tertiplenmiş fakat istenilen evsafa eserlerin gelmediğine karar verilince marş müsabakasından vazgeçilerek eserler sahiplerine iade edilmiştir (Sinop, 18 Ağustos 1927: 1; Sinop, 14 Kasım 1927: 1). Türkiye'de bu gelişmeler yaşanırken, cemiyetin başkanı Fuad Bey (Uskunay) Brüksel, Roma gibi memleketlerde uluslararası yapılan toplantılara katılmaya devam etmiştir (Sinop, 12 Mayıs 1927: 1). Bu durum çocuga ilişkin dünya üzerindeki gelişmelerin Türkiye'de de yakından takip edildiğinin bir emsalini oluşturmuştur.

Himaye-i Etfâl Cemiyeti yalnızca muhtaç durumdaki çocuklara, şehid ailelerine değil tüm fukara, sosyal güvenlikten yoksun insanlara yetişerek toplumsal anlamda yaşanması muhtemel sıkıntılarında başarı ile önüne geçmeyi başarmıştır. Konuyla bağlantılı olarak Sinop ili Gerze ilçesi Bolalı köyünde maddi anlamda yetersiz Yutukoğlu Dursun'un eşi Hamide Hanım kısa süre önce ikisi erkek biri kız çocuğu dünyaya getirmiş ve eşinin imkânsızlıkları sebebi ile çocuklara bakamayacakları tespit edilince, cemiyet tarafından ayni ve nakdi destek mahiyetinde yine Sinop Şubesi tarafından desteklenmelerine karar verilmiştir. Yaşanan gelişme üzerine yeni doğan erkek çocuklardan birisinin adı cemiyet başkanı Fuad Bey'in adı olurken, diğerine Sinop Belediye Başkanı Sabri Bey'in adı verilmiştir. Kız çocuğuna da Himaye-i Etfâl Cemiyeti üyesi ve Kız Mektebi Baş Muallimi Hafize hanımın adı tevcih edilmiştir (Sinop, 14 Kasım 1927: 1). Sinop Himaye-i Etfâl Cemiyeti ülkenin mevcut koşulları düşünüldüğünde lokal olarak da toplumun yaralarının sarılmasında üzerine düşen görevinde fazlasını yerine getirmiştir.

Sinop Himaye-i Etfâl Cemiyeti özellikle ülkenin istikbâli olan çocukların ve gençlerin, bunun yanı sıra Sinop'taki şehit çocuklarının da kırtasiye ve sair ihtiyaçlarının karşılanması adına halkı zaman zaman maddi ve manevi desteğe davet etmiştir. Cemiyet idaresinin bu talebi Sinop halkı tarafından hiçbir dönem karşılıksız bırakılmamış, sadece Boyabat halkı cemiyete kısa sürede 14.900 kuruş bağış toplamıştır. (Sinop, 19 Aralık 1927: 1-2). Boyabat'ın dışında Gerze Himaye-i Etfâl Cemiyeti'nin gönüllülerinden olan Kız Mektebi başmuallimi Hafize Hanım, "Kuşan Cemiyeti" ile iş birliğine giderek önceden kayıtlı 21 şehit kız çocuğunun elbiselerini biçirmek ve diktirmek üzere Gerze gönüllülerinden destek almıştır (Sinop, 2 Şubat 1928: 1).

Bu iş birliğinin bir benzerini de Sinop Himaye-i Etfâl Cemiyeti idarecileri yapmıştır. Cemiyet, il ve ilçelerde sadece çocuklara değil, onların annelerine de hizmet edebilmek adına girişimlerde bulunmuştur. Cemiyetin merkezi olan Ankara'daki münevver hanımlarla iş

birliğine giden Sinop Şubesi idarecileri şehirlerinde maddi ve manevi desteğe ihtiyacı olan kadınlar için “İş Evleri” adıyla bir proje başlatarak, kadınların geçimlerini temin edecekleri bir kooperatif gibi işleyen “Kadınlar Birliği” ni tesis etmişlerdir (Sinop, 10 Mart 1928: 1).

2. Cumhuriyetin İlk Beş Yılından Ardından Sinop Himaye-i Etfâl Cemiyeti

29 Mart 1928'e ulaşıldığında ise evvela Gerze Himaye-i Etfâl Şubesi için Gerze Türk Ocağı'nda seçime gidilmiş, ilçe yönetim kurulu yeniden değişmiş ve şu isimler göreve getirilmiştir: Başkanlığa Liman Reisi Behçet Bey, Başkan yardımcılığına İnhisar Memuru Hami Bey, cemiyetin üyeliklerine Tüccar Hüseyin ve Tayyar, Beyler Tayyare Sanayisi Müdürü (Emekli) Binbaşı Faik Bey, başmuallim Hafize Hanım. (Sinop, 2 Nisan 1928: 2). İlçede yapılan seçimin ardından aynı gelişme bu seferde Sinop Merkez şube içinde yapılmış, Vali Ethem Bey'in riyasetinde ve Halk Fırkasının gösterdiği adaylar arasından Başkan olarak Dr. Zühtü Bey, Başkan Yardımcılığına İklim Besim Hanımefendi, Muhasipliğe Pertev, Veznedarlığa Kibrit Fabrikası Kimyager Muavini Murat ve Kütüphane sorumluluğuna İcra Memuru Macit Beyler seçilmişlerdir. (Sinop, 5 Nisan 1928: 2).

23 Nisan 1928 yılı “Hakimiyet-i Millîye ve Çocuk Bayramı” Sinop şehrinin her yerinde oldukça neşeli ve halkın yoğun katılımıyla kutlanmıştır. Sinop'un ilkokul ile ilk hususi kız mektebinin talebeleri bayramlık elbiseleri ile Yatı Mektebi önlerine üç araçlık bir konvoyla gelmiş, Yeni Mektep muallimi Rüştü Bey, 4 yaşındaki “Sevimli Nermin” isimli kız çocuğunu “süslü kelebek” biçiminde konuşturmuş, meydandaki halkın sempatisini toplamıştır. Diğer talebeler ise ellerinde “Himaye-i Etfâl'e Yardım Edelim”, “Çocuk Bahçeleri İsteriz”, “Gürbüz Çocuk Olmak İsteriz” gibi levhalarla yine meydana toplanan halkın dikkatlerini celp etmişlerdir. Sinop Maarif Müdürü, Himaye-i Etfâl Merkez İdari Heyeti saat 10'da Belediye binası önüne gelmiş ve Belediye Meclis üyelerinden Hüseyin Hilmi Bay tarafından “Günümüz Çocukluğunun Vaziyeti” başlıklı nutuk dinlendikten sonra resmi kortej geçişi yapılmış, Vali Ethem Bey'in belediye ve şehirde yapılan icraatları ifade ettiği konuşmalarını müteakiben çocuklara şeker dağıtımı yapılmıştır. Sinop Halk Fırkası şubesine gelen çocuk ve gençlere Dr. Tarhan Bey tarafından bir konuşma yapılmış, Himaye-i Etfâl'in varlığının değeri üzerinde hassasiyetle durulmuş, Ada Mektebi başmuallimi Emin Bey, çocuklar adına Dr. Tarhan Bey vasıtasıyla Gazi Paşaya ve mevcut hükûmete şükranlar sunulmuştur. Aynı günün ortasına doğru Yatı Mektebinin önünde “Fakir Çocuklara Yardım Cemiyeti” idari heyeti tarafından 120 öksüz çocuğa öğle yemeği verilmiş, salıncaklar ve atlı karıncalar kurulmuştur. (Sinop, 23 Nisan 1928.1).

Merkez ve Gerze Himaye-i Etfâl Şubelerinin üstün faaliyetlerinin ardından bir de Ayancık Himaye-i Etfâl şubesinin kurulmasının kararı verilmiş ve ardından üye kaydı için kız mektebinin talebelerinden destek alınmış ve beşinci sınıftan Nimet, dördüncü sınıftan Nebahat ve mezunlardan Şadiye Hanımların üstün çabaları ilçe halkı ve Sinop Himaye-i Etfâl Cemiyeti idarecileri tarafından takdir ile karşılanmıştır (Sinop, 17 Mayıs 1928: 1). Sadece Ayancık değil, Şamlıoğlu ve Kabalı kariyerlerinde Himaye-i Etfâl'e destek hususunda ciddi katılım olmuştur (Sinop, 16 Ağustos 1928: 2). 1928 yılında Himaye-i Etfâl Cemiyeti kültürel bir faaliyet olarak çocuk kitabı serisine başlamış Vedide Baha'nın "Ali'nin Düğmesi" ve Sabiha Zekeriya Hanımların İngilizceden çevirdikleri "Bir Yaramazın Hikayesi" gibi eserlerin yayınlanmasını sağlayarak buradan elde edilen gelirle muhtaç çocuk ve annelerine destek ulaştırmayı hedeflemiştir (Sinop, 10 Eylül 1928: 1; Sinop, 11 Teşrin-i Evvel 1928: 1; Sinop, 15 Teşrin-i Evvel 1928: 2).

1929 yılına ulaşıldığında ise 23 Nisan kutlamaları için her şubeden biri kız diğeri erkek birer temsilci Ankara'da yapılacak ve Başvekil İsmet Paşanın da katılacağı merasimde cemiyeti temsil etmek üzere meydanda olmaları istenmiştir (Sinop, 25 Şubat 1929: 1). Bu arada 23 Nisan Çocuk Haftasında yapılan Himaye-i Etfâl Cemiyeti raporlarında son dört yıl içerisinde 257.561 çocuğa aynî ve nakdî yardım yapıldığı ifade edilmiştir (Sinop, 28 Mart 1929: 1-2; Sinop, 21 Nisan 1929: 1).

Muavenete muhtaç çocukların tedavi edilmesi ve gündelik ihtiyaçlarının karşılanması noktasında bazı dönemlerde şubelerin yetersiz kalması üzerine Türkiye Himaye-i Etfâl Cemiyeti, tüm şubelerine nakdi destekte bulunma kararı alınmıştır (Türkiye Himaye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Heyet-i Merkeziyesinin 1927 senesi iptidasından nihayetine kadar bir senelik umumi rapor ve 1928 Bütçesi ve Esbab-ı Mucibe, 1928: 15-16.). 1930 yılına gelindiğinde genel raporların iki yıl içinde 25.803 lira ulaştığı tespit edilmiştir (Gürbüz Türk Çocuğu, XLV, Haziran 1930: 2). Merkezden sağlanan desteğin dışında cemiyetin şubelerinin kendilerine gelir sağlayabilmek ve halkın desteğini almak adına balo, piyango ve spor faaliyetleri gibi etkinlikler düzenleyebilmelerine izin vermişlerdir. Bu kapsamda Sinop şehri ve kazalarındaki Himaye-i Etfâl kurumu çocuk müsamereleri, kırsal sahada ve deniz ortamında gezintiler tertip edilmiştir (Sinop, 7 Kanun-i Sani (Ocak) 1932: 1).

1931 yılının son cumartesi günü olan 31 Aralık akşamında saat 2000 de Sinop Hükûmeti Konağı'nda, vali beyin cemiyet reisi olan eşinin de desteği ile geliri Himaye-i Etfâl Cemiyeti'ne terk edilecek olan ve içeriğinde bir de eşya piyangosu bulunan, İstanbul'dan bir jazzband ekibinin de getirildiği balo tertip edilmiştir (Sinop, 7 Kanun-i Sani 1932: 1). Sinop

Cumhuriyet Halk Fırkasının binasının içerisinde yer alan Himaye-i Etfâl Merkezi'nde 25 Mart 1932 tarihinde vali beyin başkanlığında her yıl olduğu gibi yine bir merkez idare kurulunun üye seçimi yapılmıştır. Yönetim kurulu başkanlığına Şeref Azmi seçilirken, Memleket Hastanesi Sertabibi Semih Arif ikinci başkanlığa, Eczacı Macit muhasipliğe, Paşmafzade Mahmut Hüdayi veznedarlığa, Muallim Dilaver Bey de kâtipliğe getirilmiştir. Muallim Meliha, Dahiliye Mütahassısı Yakup Asım, Mektupçu Cemal, Daimî Encümen Başkatiibi Şevket, orta mektep muallimlerinden Haşim Nezihi'ye cemiyet içerisinde farklı görevler vermişlerdir (Sinop, 31 Mart 1932: 1; BCA. 490.1.0.0. 595.56.6.1.3. Ek Dosya: 3. Büro).

Himaye-i Etfâl Cemiyeti Sinop şubesi, 14-19 Nisan 1932 tarihleri arasında Kurban Bayramı münasebetiyle her mahalleden seçilmiş beş çocuğa (toplamda otuz) bayramlık elbise, ayakkabı ve şapka takdim etmiştir (Sinop, 14 Nisan 1932: 1). Bundan bir hafta sonra yine Sinop Hükûmeti Caddesi üzerinde 23 Nisan 1932 tarihinde dönemin Hükûmetinin izniyle Sinop Himaye-i Etfâl Cemiyeti Merkez idaresinin girişimleri ile 23 Nisan 1932 yılı cumartesi günü Hükûmeti Caddesi üzerinde bir piyango büfesini 2 bin biletle halkın hizmetine sunmuştur (Sinop, 28 Nisan 1932, s.1). 28 Nisan 1932 tarihinde perşembe günü saat 2000 de CHF binası salonunda “Çocuk Haftası” na binaen Merkez Mektebi talebeleri tarafından velilerine zengin programlı müsamere sunulmuştur (Sinop, 5 Mayıs 1932: 2.). Aynı yıl içerisinde Ekim ayına gelindiğinde ise vali beyin eşinin de katılımıyla Sinop Himaye-i Etfâl Cemiyeti yararına bir piyango düzenlenmiş ve cemiyete 700 liraya yakın bir ek gelir temin edilmiştir (Sinop, 17 İkinci Teşrin 1932: 1).

Sonuç

Osmanlı Devleti'nden başlayarak Cumhuriyet'in ilk yıllarına değin yaşanan savaşlar, toplumun yapısında meydana gelen değişimlerle birlikte kimlik ya da etkinlik olarak pek yeri olmayan kadınların ve dahi çocukların süreç içerisinde kıtlık, salgın hastalık ve iktisadi sıkıntılar ve yetersizlikler sebebiyle daha görünür duruma gelmelerine, hayır ve muavenet işlerinde onlara karşı farkındalıkların artmasına, Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru sivil bir inisiyatif olarak altmış altı maddelik nizamnameyle Himaye-i Etfâl adlı cemiyetin çalışmalarını güçlendirmiştir. İstanbul'da faaliyetlerini yürüten mezkûr cemiyet, devletin savaşı kaybetmesiyle ortaya çıkan işgal durumu karşısında söz edilen şehirdeki etkisini kaybetmeye başlayınca, Ankara'da şehit ve kimsesiz çocukların himayesi için benzer maksatla benzer bir örgütün teşekkülüne karar verilmiştir.

İstanbul'daki Himaye-i Etfâl Cemiyeti bir süre Ankara'daki cemiyetten merkez olarak kabul edilmeyi beklese de beklentileri karşılığını bulmamış, Ankara'daki Cemiyet 1923 yılında

yaptığı bir toplantı sonrasında hazırladığı umumi rapor ve bilanço ile “müdafaaname” sini oluşturmuş ve altı yıl devam eden sıkıntılı süreci toparlayarak kimsesizlere barınma, beslenme, giyinme, hijyen, bakılma, eğitim gibi pek çok imkânı sağlamak adına Anadolu’da girişimlerine başlamıştır.

Cemiyet, 1921 yılından itibaren merkez Ankara’dan başlayarak, Sinop şube de dahil ilk yıllarından itibaren evlad-ı şühedanın sayısının on binlerle ifade edildiği ortamlarda cephe gerisinden ve hatta cepheden Ankara’ya kimsesiz çocukların nakledilmesiyle vazifesine başlamış, bakıma ve yardıma muhtaç bu çocukları yaş, tahsil, kabiliyet ve sıhhat durumlarına göre kategorize etmek suretiyle sanat, ticaret, askeri ve ziraat okullarına ya da yatılı okullara göndermek suretiyle eğitim süreçlerini devam ettirmenin haricinde bazılarını da çırak olarak yetişmesini sağlamak adına Darü’l-eytamlarda istihdam etmiştir.

Sinop ve ilçeleri Himâye-i Etfâl Cemiyeti şubelerinin idare heyetleri temelde sıhiye görevlileri, jandarma kumandanları, belediye reisleri (belediye reisinin eşi), maarif müdürleri, başmuallimler, muhasebeciler, tapu memuru, adliye görevlileri, tüccarlar ve eşraftan oluştuğu görülmüştür. Cemiyetin insanlara hizmet noktasında zaman zaman fiziki imkanlarının yetersiz kaldığı durumlarda belediyenin ya da CHF’nin fiziki ortamlarından da istifade edildiği tespit edilmiştir. Sinop ili çevresindeki kazalara baktığımızda Boyabat, Ayancık ve Gerze’nin aktif şubelerinden olduğunu tespit edilmiştir. Fakat şubeler arasında toplanan aynî ve nakdî yardımlar açısından değerlendirildiğinde Boyabat’ın bir nebze daha önde olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti başta merkez olmak üzere özelde Sinop, genelde tüm şubelerinde, muhtaç, kimsesiz, yetim ve öksüz çocukları sahiplenmek ve devletin şefkati ile kucaklamak için maddi, manevi, sıhhî, sosyo-kültürel imkânlarını seferber etmiştir. Sinop Himaye-i Etfâl’in de özellikle başta nakdî sonrasında aynî yardımların kapsamı ayakkabı, yeni doğan kundak takımı, elbise, kitap, kırtasiye, sair okul malzemesi, sıcak yemek, süt gibi oldukça geniş olmuştur. Ayrıca şehirde özel günlerdeki rozet satışları, müsamereler, kermesler ve açılan piyango bayileri ile Himaye-i Etfâl şubesine gelir sağlamayı da başarmışlardır. Bu noktada cemiyetin şubelerinde ise merkezdekinin benzeri etkinlikler imkânlar dahilinde yapılmaya gayret edilmiştir. Cemiyetin Sinop şubesi de dahil olmak üzere ülkenin pek çok yerinde sağlık ve eğitim hizmetleri sunulmuştur.

Bunlar arasında diş bakımı, doğumhane hizmetleri, dispanserlerdeki rutin hasta bakımları, ana baba adaylarına doğum hizmeti, ardından bebek bakımı, bebeğin beslenmesi ve büyütülmesine yönelik pratik bilgiler, doğum öncesi, sırası ve sonrası hijyen koşullarının

sağlanmasına yönelik verilen hizmetler en dikkat çekenleridir. Ayrıca sağlık hizmetleri alanında çocuk banyo ile havuzlarının kullanılması, seyyar hasta bakımı gibi uygulamalar, kurumun efektif yönünü güçlendiren faaliyet sahaları olmuştur. Söz konusu bu hizmetlerin sağlıklı ve doğru verilmesinin temini maksadıyla yurtiçi ve dışından telif eserlerin getirilmesi, tercüme ettirilmesi ve devamında ilgili kişilere ulaştırılması, mezkûr konulara ilişkin broşür, poster ve dergilerin bastırılması hizmetlerin devamlılığının sağlanması hususunda cemiyete önemli katkı da sunmuştur. Sinop azetesi aracılığıyla çocukların himayesinin önemi başta olmak üzere cemiyete yönelik eleştiri, nizamname ve açık mektuplar da yayımlanmıştır.

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulmadan önce başlayan ve savaş dahil bütün olağanüstü dönemlerde tüm şubeleri ile görevini layıkıyla kesintisiz devam ettiren, fakir, kimsesiz muavenete muhtaç çocukların ve gerekli görüldüğü hallerde annelerinin de korunmasının sorumluluğunu üstlenen Himaye-i Etfâl Cemiyeti, görevlerini eksiksiz yerine getirebilmek adına sadece devletin gücünü değil, Anadolu halkının da desteğini almıştır. Toplumların karşı karşıya kaldığı siyasi, sosyal ya da iktisadi sorunlardan öncelikle çocuklar etkilenmektedir. Türk toplumunda aile ve onun en değerli parçası olan çocuklar her zaman öncelikli olmuştur. XIX. yüzyılın ikinci yarısı ve XX. yüzyılın başında Osmanlı Devleti'nde çocuklara ve devamında düşkünlere sunulan sağlık, barınma, sosyal hizmetler savaş yılları müddetince de devam etmiş fakat yeterli olmamıştır. Sonuçta iktidarı elinde tutan İttihat Terakki Fırkası 14 Aralık 1909 tarihinde “Osmanlı Fakir Çocuklarına Yardım Cemiyeti Hayriyesi” ni kurarak devletin sosyal açığını kapatmayı amaçlamıştır.

XX. Yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti ile başlayan savaşlar döneminin son halkası Birinci Dünya Savaşı ile bitmişse de Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu da bir savaş vasıtası ile olmuştur. Onlarca yıl süren savaşların topluma en önemli getirisi nesillerin ebeveynsiz kalmasıdır. Bu sebeple savaş toplumlarında şehit, gazi ve yetim çocuklarının sayısı da oldukça artmıştır. Türk Milleti yetiştirmiş kaliteli nüfusun önemli bir kesimini kaybetmiştir. Yetişkin nüfusundan arta kalanlar ise çocuklar ve kadınlardır ki devlete milletin emanetidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk sosyal hizmet kurumu olan Himaye-i Etfâl Cemiyeti'nin Sinop Şubesi teşkilatlanmasını çoğu Anadolu şehriyle birlikte tamamlamıştır.

Himaye-i Etfâl Cemiyeti'nin Ayancık, Gerze Yeni Cuma (Dikmen) şubeleri Sinop merkez ile hemen hemen aynı zaman diliminde faaliyete geçmiştir. Sinop gazetesi konuyla alakalı olarak ayrıntılı bilginin alınabileceği kaynaklardan sadece birisidir. Bununla birlikte Himaye-i Etfâl

Cemiyetine idare heyetleri genellikle sıhhiye görevlileri olmak üzere jandarma kumandanı, belediye reisi, maarif müdürü, tapu memuru, adliye görevlileri, tüccar ve eşraftan yoğun destek alınmıştır. Cemiyetin kuruluşundan başlamak üzere en fazla destek olanlar mülkî ve askeri erkândır. Sinop'ta iktisadi, sosyal anlamda fakir, sağlıksız ve kimsesiz çocukların barınması, gerekli eğitimi alabilmeleri adına Sinoplular önemli çaba sarf etmişlerdir. Burada Sinop valisi Nizamettin (Atakur) Bey'in katkısı oldukça kıymetlidir. Vali beyefendinin yanı sıra eşi hanımefendi ve Sıhhiye ve Muaveneti İctimaiye Vekaleti Müdürlüğünden Dr. Selahaddin, Hastane Sertabibi Dr. Şerafeddin, Tahfizhane tabibi Dr. Raif, Diş Hekimi Hakkı Bey, Orta Mektep Müdürü Bakî Hafız Bey, Ali Nazifi Efendi, Muallimlerinden Murad, Nabi, Kısmi İptidai Baş Muallimi Seyyid, Orta Mektep Muallimlerinden İdris Galip, Mehmed İhsan gibi isimler ilk aşama da önemli destekler sağlamışlardır.

Savaştan çıkan bir milletin sahibi olduğu imkanlar açısından değerlendirildiğinde Sinop'ta Anadolu'nun diğer Himaye-i Etfâl Cemiyetlerinde de olduğu gibi yaşanan maddi imkânsızlıklar cemiyetin merkezi için farklı bir binanın temin edilememesine sebep olmuştur. Bunun için Cumhuriyet Halk Fırkası binası içerisinde ayrı bir alan cemiyete tahsis edilmiştir. Ayrıca Sinop Himaye-i Etfâl Cemiyeti'nin ana gelir kaynaklarına bakıldığında halktan, esnaftan gönüllü olarak toplanan bağışların dışında, üyelere toplanan aidatlar, özel günler, haftalar ve bayramlarda basılan satış pulları, yine özel zamanlara mahsus piyango ile tertiplenen balolarda satılan biletler, Kurban Bayramı sonrası toplanan derilerden elde edilen gelirler cemiyetin hizmetlerinin devamlılığı noktasında önemli yer tutmuştur.

1921-1932 yılları arasında Himâye-i Etfâl Cemiyeti Sinop Şubesinde anne ve çocuk sağlığı çerçevesinde halk sağlığı faaliyetleri de yürütülmüştür. Bu maksatla cemiyet 1921 yılından itibaren Sinop merkezde edindiği muayenehaneler vasıtasıyla yüzlerce çocuğun hatta yardıma muhtaç annelerin bedelsiz tedavi edilmesi, ilaçlarının temin edilmesi de sağlanmıştır. Sinop'ta diğer pek çok Himaye-i Etfâl Cemiyetinde olmayan "evde doktor" hizmeti de verilmiştir. Cemiyet vasıtasıyla yetimlere, şehit ve yardıma muhtaç çocuklara yüzlerce elbise, ayakkabı, çorap, çamaşır, mintan, fanila, palto, entari, kalpak, kundak takımları, mendil, yelek, pantolon temin etmiştir.

Cumhuriyetin ilk on yılına gelirken Himaye-i Etfâl Cemiyet'nin faaliyetleri daha sistemli bir vaziyet almış, devletin ve halkın temin gücü yükselmiş ve dolayısıyla yapılan desteklerin, edilen yardımların sayısı ve kalitesinde artışlar yaşanmıştır.

Kaynakça

- BOA, A.MKT.MVL, 49.13.1-2.
BOA, MB. İ, 150.80.1.
BOA, HH. İ, 206.47.1.
BOA, İ. DUİT, 116.32.1.
BOA, MF. İBT, 289.13.1-4.
BOA, DH.İ. UM, 89/1.
BOA, DH.EUM.THR, 105.37.1-2.
BOA, DH.EUM.KADL, 4.18.1-12.
BOA, ŞD., 43.14.1-21.
BOA.BEO.4244.318252.1-3.
BOA, BEO.4246.318376.1-9.
BOA.MF.EYT. 10.120, ek-10-13.
BOA.DH. İUM.EK 25.92.1-11, ek-5-7.
BOA, Y.PRK.HH, 31.20.1-2.
BCA.30.10.0.178.233.17.3-4. ek: 203.
BCA.30.10.0.0.195.336.1.2-5 Dosya ek: 232.
BCA.30.18.1.1.4.39.3.1-2 ek-203-2.
BCA. 30.18.1.1.6.39.2.2.
BCA.30.18.1.1.21.69.3.3 Dosya ek-71-300;
BCA. 30.18.1.2.54.7.1.
BCA. 51.0.0.0.2.6.20.1.
BCA.180.9.0.0.103.502.11.2-4.
BCA.180.9.0.0.103.503.10.2-3.
BCA. 190.9.0.0.6.38.3.2-14.
BCA. 490.1.0.0.1.3.4.1.
BCA. 490.1.0.0. 595.56.6.1-3. Ek Dosya: 3. Büro,
Sürelî Yayınlar
Cumhuriyet
Gürbüz Türk Çocuğu,
Hakimiyet-i Milliye
İkdam,
Sabah,

Sinop,

Tevhid-i Efkâr,

Basılı Eserler

Acar H., (2005). Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (1921-1981), Ankara: Fişek Enstitüsü
Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yayınları.

Akalın B. Ö., (1925). 1924 Senesinde Viyana ve Budapeşte’de İnikad Eden Çocuk Kongresi,
İstanbul: Matbaai Ahmed İhsan ve Şürekâsı.

Albayrak H., (1988). “Himâye-i Etfâl Cemiyeti”, Tarih ve Toplum, İstanbul: 9/ 52, 32-33.

Ankara Himâye-i Etfâl Cemiyeti Nizamname-i Esasisi, 1337.

As İzzettin, (2020). Bir Sosyal Hizmet Kurumu Olarak Darüleytam, İstanbul: İstanbul
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cemiyet-i İslamiye Salnamesi, 1332.

Cemiyeti Tedrisiye-i İslamiye Cemiyetinin Vezaifine Müsmir Nizamnamedir, 1332.

Çanlı M., (2002). “Eytam İdaresi ve Sandıklar (1851-1926)”. Türkler. C.14, Ankara: Yeni
Türkiye Yayınları, 93.

Düstur, (1927). Tertib-i Sani, Cild: 12, 16 Mart 1336- 4 Teşrinisani 1338, Kararname No:
224, İstanbul: Matbaa-i Amire.

Düstur, (1289). 1. Tertip, Cilt: 1, İstanbul: Matbaa-i Amire.

Himaye-i Etfâl Cemiyeti, (1339). “Rapor ve Bilanço”, İstanbul; Ahmed İhsan ve Şürekâsı.

Hilal-i Ahmer Mecmuası, (1924). İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık, 4/41, 180-
208.

Kanbur, E., (2012). Sinop’tan Haberler, Şimal Ajans.

Karabekir, K., (2021). Çocuk Davamız, Truva Yayınları.

Karadoğan U. C., (2022). “XX. Yüzyılda Anadolu Topraklarında Yetişen İlk Üç Önemli Tıp
Kadını”, II. International Conference On The Studies Of Ottoman Empire in Three
Continents, Proceeding Books.

Kıranlar S. (2013). Savaş Yıllarında Türkiye’de Sosyal Yardım Faaliyetleri, Ankara: Türk
Tarih Kurumu.

Namal Yücel, (2021). “Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti Çorum Şubesi (1924-1930)”
Karadeniz Araştırmaları. XVIII/72, 938-939.

Oktay C., (1999). Belgelerle Himaye-i Etfâl Cemiyeti (1917-1923), İstanbul: Şule Yayınları.

Özçelik, M. (2011). “23 Nisan Çocuk Bayramı’nın Ortaya Çıkışı ve 1922-1929 Yılları
Arasında 23 Nisan Kutlamaları”, Gazi Akademik Bakış, 5/9, 268-269.

Resmî Gazete, “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu”, Sayı: 18059, Kanun No: 2828, 24.5.1983.

Sarıkaya, M. (2007). “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Sosyal Hizmet Kurumu Türkiye Himaye-i Etfâl Cemiyeti”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 34, 321, 328

Sarıkaya, M. (2009). “Cumhuriyet Türkiye’sinin İlk Çocuk Haftası, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 25/75, 467-470.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, (1937). Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu İstanbul Merkezi 1935–1936 Yılı Kongresinde Okunan Umumi Rapor Merkez ve Kolları Bir Yıllık İcraatı, İstanbul: Ahmet İhsan ve Şürekâsı.

Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti Nizamname-i Esasisi, 1927.

Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti, (1927). İstanbul Heyet-i Merkeziyesi Salnamesi, İstanbul: Ahmet İhsan Matbaası.

Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti, (1928). Türkiye Himaye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul Heyet-i Merkeziyesinin 1927 Senesi İptidasından Nihayetine Kadar Bir Senelik Umumi Rapor ve 1928 Bütçesi Ve Esbab-I Mucibe, İstanbul: Ahmet İhsan ve Şürekâsı